

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕОРІЙ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ

Анотація. В статті розглядається формування теоретичної бази дослідження міграції робочої сили в 20 столітті. В умовах сьогодення, вивчення спонукаючих факторів міграції є питанням нагальним. Не існує однієї загальної теорії міжнародної міграції. Вчені протягом своєї роботи та багатогранного аналізу вивели різноманітні підходи та концепції, що, загалом, застосовувалися ізольовано одна від одної. Такі концепції у своїй основі мали дисциплінарне підґрунтя, або ж формувалися на припущеннях найбільш відомих теоретиків того часу.

Теорії міжнародної міграції прагнуть розібратися в причинах міграції. Завдяки ідентифікації спонукаючих факторів та сил, можна припустити чи матиме місце міграція в тій чи іншій країні, і якщо так, якого розміру будуть міграційні потоки.

Ключові слова: теорії міжнародної міграції, неокласична теорія, дуальна теорія, теорія притягування-відштовхування, теорія світових систем, теорія соціальних мереж, синтетична теорія.

Annotation. Theoretical framework research of work force migration in 20th century is analyzed in the article. Currently, consideration of incite migration factors is a matter of importance. A general theory of international migration doesn't exist. Scholars in the process of multifactor analysis have elaborated various conceptions and theories that in general were applied separately from one another. These concepts were based on disciplinary vision or formed on the assumptions of the most prominent theorists of the time.

---

¹аспірантка кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Theories of International Migration seek to understand the causes of migration. With the help of identification of the main factors it becomes possible to foresee migration flows in the countries, their size and effects.

Keywords: *international migration theory, neoclassical theory, dual theory, push-pull theory, the world systems theory of migration, the social networks theory, synthetic theory.*

Аннотация. *В статье рассматривается формирование теоретической базы исследования миграции рабочей силы в 20 веке. В наше время, изучение побуждающих факторов миграции является вопросом актуальным. Не существует одной общей теории международной миграции. Ученые в течение своей работы и многогранного анализа вывели различные подходы и концепции, что, в общем, применялись изолированно друг от друга. Такие концепции в своей основе имели дисциплинарный фундамент, или же формировались на предположениях наиболее известных теоретиков того времени.*

Теории международной миграции стремятся разобраться в причинах миграции. Благодаря идентификации побуждающих факторов и сил, можно предположить имеет место миграция в той или иной стране, и если да, какого размера будут миграционные потоки.

Ключевые слова: *теории международной миграции, неоклассическая теория, дуальная теория, теория притяжения-отталкивания, теория мировых систем, теория социальных сетей, синтетическая теория.*

Постановка проблеми. *Міграція населення – це складний процес, що складається з різних компонентів, які слід розглядати як на мікрорівні, так і на макрорівні. Рішення мігрувати завжди формується на мікрорівні. Причини, фактори та наслідки міграції слід розглядати в контексті соціальних, демографічних, економічних, політичних та інших процесів. Не можна ігнорувати вплив міграційних потоків на розвиток країни донора чи*

реципієнта робочої сили. Це процес, який прямо чи опосередковано впливає не тільки на самих учасників міграції, але і на посередників, і чим масштабнішими будуть міграційні потоки, тим значнішими і наслідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міграцію не можна назвати новим феноменом. Вона бере свій початок ще з давніх часів, завдяки чому врешті сформувалося населення різних регіонів світу. Однак, спроби проаналізувати причини міграції та фактори, що на неї впливають, почали активно формуватися саме в 20 столітті. Серед вчених, що займалися цією проблематикою слід виділити: Тодаро, Маружко, Раніс, Фей, Шмід, Штільц, Цімерман, Франк, Баран, Босвел, Де Хаас, Портер, Валтон, Сассен тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Виходячи з того, що існують різноманітні теорії міграції, досі вчені не вивели одного загального найбільш правильного та коректного підходу, який б описував істинні причини міграції. Актуальним і досі постає питання вивчення синтетичної теорії міжнародної міграції.

Формулювання цілей статті. В статті теоретично обґрунтовані різні теорії та підходи міжнародної міграції. Виділено основні припущення, на яких вони ґрунтуються.

1. Неокласична теорія міжнародної міграції. Неокласична економічна теорія нерозривно пов'язана з роботами таких науковців як Сміт та Равенштайн. Основою поліжним припущенням тут є максиміальна корисність індивідуумів, що підлягають бюджетним обмеженням, а заробітна платня виступає базовим мотивом для міграції [11, с. 96].

Диспропорції в попиті та пропозиції на робочу силу, що виникають між регіонами на макрорівні, викликають різницю у заробітній платні і, тим самим, спонукають міграцію [Раніс та Фей 1961 р.]. Якщо цієї різниці не існуватиме, то і міграція між країнами не відбуватиметься.

На мікрорівні, люди розраховують, чи перекриють затрати на міграцію, економічні вигоди від неї. Міграція виступає свого роду інвестиційною стратегією, що полягає у максимізації доходу від праці. Мігранти

вираховують витрати на переїзд, проживання, пошук місця проживання, аренду, харчування, транспортування, затрати пов'язані з вивченням нової мови, а також психологічні перешкоди в адаптації до нового культурного середовища (Тодаро та Маружко 1987 р.) [7, с.15].

Неокласична економічна теорія найчастіше застосовується у вивченні причин, процесів та наслідків міжнародної міграції. Рівень заробітної платні та умови працевлаштування безсумнівно відрізняються між країнами. Припускається, що заможні країни з обмеженими людськими ресурсами мають високі зарплати, а незаможні країни навпаки – низькі. Потенційні мігранти з менш впливових та заможніх країн мотивовані йти на ризик та переїжджати до країн з кращими умовами праці. Якщо такі мотивовані особи вирішують мігрувати, пропозиція праці в країнах-постачальниках робочої сили зменшиться, а в країнах-реципієнтах навпаки – збільшиться. Таким чином, їхнє рішення стане каталізатором появи нової економічної ситуації в обох країнах. Збалансувати ситуацію можливо шляхом коригування заробітної платні. Згідно з цією теорією, вона має тенденцію до збільшення в країнах – донорах робочої сили, та скорочення в країнах – реципієнтах. Агрегований макроекономічний ефект досягається через готовність мігрантів інвестувати зусилля, час та гроші з метою досягнення кращого рівня життя (Боржа 1989 р.) [6, с. 21].

Ця теорія з часом поглиблювалась. Зокрема, з метою пояснення внутрішньої міграції у менш розвинених країнах (з села до міста), економісти Тодаро та Гаріс (1970 р.) відійшли від неокласичного припущення стосовно повного працевлаштування, та включили можливість працевлаштування в регіоні призначення, хоча, останні характеризуються нестачею робочих місць. Лише перспектива знайти роботу, навіть якщо міграція може викликати безробіття, виступає основоположним мотивом. На відміну від чистої неокласичної теорії, міграцію викликають очікувана, а не фактична різниця в заробітній платі.

Декільна модифікацій до базової моделі Гаріса – Тодаро були розроблені, з метою зробити її більш реалістичною. Бгагваті та Шрінівасан (1974 р.) представили заробітну та виробничу програму субсидій. Кордон та Фіндлі (1975 р.) розглядали мобільність капіталу між сільськими та міськими регіонами, Стігліц вивчав (1974 р.) ендогенні фактори формування заробітної платні. Кальво (1978 р.) розглядав вплив профспілок на функціонування ринку робочої сили в містах. Шмід, Штільц та Цімерман (1994 р.) більш детально вивчали як профспілки впливають на процес вирішення працевлаштуватися та формування заробітної платні. Однак, всі ці модифікації не змінюють основоположних постулатів оригінальної моделі [11, с. 96].

Якою б об'єктивною ця теорія не могла здатися на перший погляд, вона обмежена у своїх пояснювальних можливостях, так як ґрунтується на нереалістичних припущеннях, зокрема, на ідеалізованій ліберальній політиці перетину кордону, та на відсутності регулювання ринків праці в країнах-донорах. Кордон, що відокремлює ліберальний американський ринок праці від мільйонів латино-американців, що прагнуть переїхати від Мексики до США, є яскравим прикладом недостовірності припущення стосовно необмеженості міграції. Шенгенська угода, що існує в ЄС визначає чіткі критерії та вимоги для в'їзду до країн Європейського Союзу.

Стосовно розглянутого ліберального режиму перетину кордону та вакантних місць на ринку праці, умови, що існують в ЄС та, загалом, в світі, дуже відрізняються від ідеалістичних постулатів неокласичної економічної теорії. Національні закони та міжнародні угоди суворо регулюють національні ринки робочої сили. Ці регуляційні норми контролюють доступ до ринків, а також пов'язані питання заробітної платні, оподаткування, соціального пакету тощо. Звичайно, деякі зі згаданих критеріїв можуть здаватися привабливими з економічної точки зору, але в основному, вони ставлять собі за мету перешкоджати міжнародній міграції.

Ця теорія, однак, розглядає лише діяльність та функціонування ринків праці, відокремлює індивідуумів та не бере до уваги сім'ї та

домогосподарства. Часто, розглядають тимчасову або маятникову міграцію, яку важко пояснити, використовуючи цю теорію.

2. Кейніціанська економічна теорія. Ця теорія критикує постулати неокласичної економічної теорії стосовно міжнародної міграції. Пропозиція праці також залежить не тільки від реальної, але і від номінальної заробітної платні. Ця різниця виникає через різні погляди стосовно ролі грошей в економіці. З точки зору неокласичної теорії, гроші виступають лише засобом обміну. Кейніціанська теорія відрізняється, так як гроші тут виступають не лише засобом обміну, але і засобом заощадження. Через цю функцію грошей, потенційних мігрантів також приваблюють регіони, з високою номінальною заробітною платнею. Разом з тим, готовність до повторної міграції або ж можливості грошових переказів збільшують важливість номінальної зарплатні, на відміну від реальної. Як результат, можливо і не існуватиме міжнародного балансу, про який йдеться в неокласичній економічній теорії. Тим не менше, в цій теорії міжнародна міграція усуває відмінності як у рівні безробіття, так і в рівні реальної зарплатні[9, с. 46].

3. Структурно-історичний підхід. Ця теорія бере свій початок з марксистської політичної економії, зокрема, з теорії світових систем. Фактично, вона виникла як антитеза неокласичній теорії. Згідно з нею, світ розділяється на більш розвинені та менш розвинені країни, які мають різний доступ до ресурсів, і через капіталізм, менш розвинені країни, долучаючись до міграційних процесів, лише збільшують цю нерівність. Замість модернізації та поступового економічного прогресу, бідні країни навпаки – стають заручниками глобальної геополітичної структури. Активно ця теорія розвивалась в 1970-1980 роках і міжнародна міграція розглядалась, як результат асиметричного зростання внаслідок розповсюдження капіталістичних виробничих відносин, і як фактор, що поглиблював нерівність [2, с. 43].

Міграція розглядається, як динамічний процес, який керується і залежить від державного регулювання та рівня індустріального розвитку,

тому існує зв'язок між державною міграційною політикою та структурними змінами. Завдяки міграції, населення в менш розвинених країнах розглядається як дешева робоча сила, яку можна експлуатувати для задоволення власних потреб багатих країн, обмежуючи їх розвиток, та не даючи змогу використати переваги капіталізму.

Теорія стала каталізатором появи концепції залежного розвитку (Франк 1972 р., Баран 1973 р.), яка розглядає міжнародну міграцію як фактор відсталості та залежності, а не як ресурс економічного чи соціального розвитку. У відповідності до цієї концепції, міграція руйнує традиційні зв'язки в сільських місцевостях, насильно виштовхує людей з їх традиційного господарства.

4. Нова економічна теорія трудової міграції (New economics of labor migration). Деякі теоретики (Стакр 1991 р., Тейлор 1997 р.) коригують мікроекономічні теорії наголошуючи на взаємозв'язку ринку робочої сили з потребами сімей або домогосподарств, а також на важливості мінімізації ризиків разом з максимізацією доходів.

Ця теорія базується на припущенні, що рішення мігрувати не завжди приймається лише самостійно окремими особами. Його можуть прийняти колективно. Колективному рішення відправити члена сім'ї, домогосподарства або общини працювати за кордон, можуть передувати серйозні роздуми. В деяких випадках, мотивація в більшій мірі полягає у потребі збільшити колективний агрегований дохід. Ця мотивація дуже схожа за умовами на колективну боротьбу за виживання. Керуючись мотивами отримати додатковий дохід, таке рішення, може базуватися, наприклад, на бажанні диверсифікувати джерело доходу сім'ї, тобто, страхування від зникнення або зменшення інших джерел доходу.

Соціальне становище, відносний дохід та можливість соціальної мобільності впливатимуть на міграцію. Наприклад, Тейлор наголошує, що не тільки менша заробітна платня, але і більша соціальна та економічна диспропорція стимулюватимуть міграцію. Так само, інші економісти

стверджують, що урбанізація генерує еміграцію через більшу відносну соціальну нерівність [4, с. 80].

Що генерує таку нерівність – розлад ринку (market failure), що часто призводить до соціальної та економічної мобільності у країнах-донорах. Домогосподарства, в таких випадках, відправляють одного або більше членів до закордонних ринків робочої сили з метою генерування доходу та капіталу, що може використовуватися для мінімізації коротко та довготермінових ризиків. Грошові перекази від цих мігрантів потім використовуються у виробництві, сільському господарстві тощо.

Деякі домогосподарства можна назвати транснаціональними, в тому сенсі, що вони відправляють членів сім'ї до розвинених країн на відносно постійній основі для заробітку грошей, в той час як всі інші залишаються дома і використовують або інвестують перекази (Робертс, Франк та Лозано-Асенціо 1999 р.). Навіть ті мігранти, що назвавши переїхали, відправляють фінансову допомогу батькам або родичам. Як вже зазначалося, мінімізація ризику також може бути надзвичайно важливим фактором для сімей, особливо, якщо член сім'ї працює несанкціоновано.

Враховуючи соціальні та економічні умови, ця теорія допомагає пояснити незвично високий рівень працевлаштування на роботах з низькою заробітною платою серед сімей незаконних мігрантів. Це відрізняє теорію від неокласичної, яка припускає, що мігранти можуть і не працевлаштовуватися в пошуках високої заробітної платні. Використовуючи концепцію “соціально очікуваної тривалості” (socially expected durations), Робертс (1995 р.) пояснює, як умови на ринках робочої сили, як в країнах-реципієнтах так і в країнах-донорах, впливають не тільки на очікуваний дохід мігрантів, але і на тривалість часових рамок, а також на їх готовність бути непрацевлаштованими певний період часу.

Тому, в той час, як неокласична теорія може пояснити початкові потенційні причини мігрантів змінити місце проживання, нова економічна теорія більш зважено пояснює важливість працевлаштування, її тривалість та

динаміку міграційних потоків, особливо тих, що включають міграцію несанкціонованих працівників [4, с. 71].

5. Теорія притягування-відштовхування (Push-Pull theory).

Неокласична теорія та структурно-історичний підхід не пояснюють, чому деякі люди зважуються на міграцію, а деякі – ні, і чому міграція виникає суто між деякими країнами. Економіст Е. Лі припустив, що людина зважується на міграцію в залежності від факторів, що існують та детермінуються в країнах вибуття, факторів, що існують в країні прибуття, а також від так званих “проміжних обставин” (дистанція, міграційна політика тощо). Лі показав, що міграційні потоки між країнами формуються не тільки тому, що обставини, які впливають на рішення мігрувати, сильно локалізовані, але і через потік інформації від вже від’їхавших мігрантів. І в результаті такого потоку, в різних точках міграційної площини, формуються фактори притягування та відштовхування.

Завдяки глобалізаційним тенденціям, і через те, що світ став “ближчим”, передача інформації стала звичним явищем і дійшла до стану звичного процесу, який не займає багато часу та сил.

Ця теорія завоювала виняткову популярність та стала фактично домінуючою міграційною теорією, однак критики навіть не вважають її теорією, стверджуючи, що емпірично перевірити її не можливо (Босвел 2002, Де Хаас 2008). Також, теорія не може дати відповідь на те, чому одні і ті ж самі фактори притягують одних, і не притягують інших мігрантів, в той самий час виштовхують одних, та залишаються байдужими для інших. Тобто, теорія нівелює неоднорідність та стратифікацію суспільства, соціальна складова залишається поза аналізом цієї теорії.

Звичайно, не можливо не звертати увагу, що однією з найбільш важливих причин для міграції залишається заробітна плата, однак на рівні окремих мігрантів цей фактор не є основоположним. Чи матиме місце міграція залежить не тільки від привабливості обраного регіону чи міста, але навіть більше від відповідності індивідуальних характеристик потенційного

мігранта (кваліфікація, освіта тощо) ринку праці. Структурні відмінності в економіках між різними країнами можуть пояснити, чому міграція виникає з країн з більш високим середнім рівнем заробітної плати в бідніші країни. Теорія, також, не може пояснити виникнення зворотньої міграції.

Ця теорія представляє собою статичну модель, яка в першу чергу звертає увагу на зовнішні причини, що викликають міграцію, але не в змозі пояснити її багачинність, особливо, в контексті їх взаємозв'язу з іншими процесами [2, с. 46].

6. Дуальна теорія ринку робочої сили (Dual labor market theory).

Як і неокласична економічна теорія, дуальна теорія ринку робочої сили стверджує, що міжнародна міграція ґрунтується на попиті та ініціюється рекрутерською політикою роботодавців або урядів, в країнах призначення. Піор (1979 р.) вказує на те, що міжнародну міграцію провокує уроджений попит на робочу силу мігрантів, що властиво для економічної структури розвинених країн. Міграцію викликають не фактори відштовхування (push factors) в країні відправлення робочої сили, а фактори притягування (pull factors) в приймаючій країні [3].

Ця теорія, базується на припущенні, що основоположним стимулюючим фактором міжнародної міграції є структурний розподіл на висококваліфіковані професії та низькокваліфіковані в економічно розвинених країнах. Робочі місця, що потребують кваліфікованих спеціалістів – капіталомісткі, так як вони потребують інвестицій як від роботодавців, так і від працівників у навчання, тренінги тощо. В свою чергу, такі роботи високооплачувані та відносно безпечні. У часи економічної рецесії, роботодавці скоріше будуть намагатися утримати таких працівників, щоб не втратити інвестований капітал.

Низькокваліфіковані працівники – працемістки та низькооплачувані. Саме вони першими підпадають під скорочення в часи економічних криз. Відповідно, вони не є привабливими для робочої сили в країні, і тому, саме мігранти заповнюють такі прогалини на ринку праці. Зі своєї сторони,

іммігранти роблять все можливе, щоб змінити працевіткі роботи, коли дозволяють обставини. Таким чином, потреба заповнити робочі місця на дуальному ринку робочої сили новими іммігрантами, стає перманентною [6, с. 23].

7. Теорія світових систем (the world systems theory of migration).

Теорія бере до уваги змінний масштаб та структуру глобальних ринків, що дали початок міжнародній міграції (Портер та Валтон 1981 р., Сассен 1991 р.). Коли ринки дали початок розвитку периферійним, неринковим або доринковим суспільствам, це пробудило появу міграції. Капітальна екпансія зруйнували традиційні соціальні та економічні відносини та дали початок міграції робочої сили. Світовий рух капіталу, технологій, обладнання, інформації, комунікації та товарів зменшили витрати на міграцію. Аналітики теорії світових систем розглядають як міграція впливає на характер відносин між країнами, регіонами та містами. Ця теорія пояснює, чому мігранти з даних конкретних країн заповнюють конкретні робочі місця в світових містах.

Ця теорія надає структурне підґрунтя до розуміння того, чому робоча сила в бідних країнах має схильність до міграції, наголошуючи не тільки на різниці у заробітних платах, як це висвітлюється у неокласичній теорії. Теорія світової системи припускає, що так як Північна Америка та Західна Європа характеризуються світовим економічним пануванням, вони стають пунктами призначення для мігрантів з усього світу.

Після руйнування комунізму, країни Східної Європи різними темпами почали будувати ринкову економіку. Країни, де приватизація та глобалізація з'являються швидшими темпами, більш схильні до міграції, через наплив капіталу. Ця теорія пояснює, чому існують різні потоки мігрантів в різних країнах ЄС та передбачає ще більший їхній наплив завдяки економічному розвитку.

Також теорія розглядає потоки біженців з країн Східної Європи. Кінець холодної війни та антикомуністична ідеологія в США, дали початок

еміграційній політиці надання притулку від політичного та релігійного переслідування в цих країнах. Політичні дисиденти, релігійні меншини та ті, хто бажає жити в вільних економічних ринкових умовах сприймаються в рамках ідеологічного контексту. Першість США також надається і через політичне лідерство.

Варто додати, що еволюція світової економіки не тільки стимулювала міжнародну міграцію, але також згенерувала розширення зв'язків між країнами, що відправляють та отримують робочу силу. Зокрема, в Мексиці розташована велика кількість заводів американських ТНК, і в той самий час, країна – найбільший донор мігрантів до США. Міграційні потоки до Сполученого королівства, в більшій мірі, були згенеровані групами мігрантів з колишніх колоній – Індії та країн Карибського басейну [4, с.72].

8. Теорія людського капіталу (Human capital theory). Ця теорія стала однією з найбільш впливових та широкорозповсюджених підходів, та розглядає міграцію як інвестиційне рішення. В задежності від навичок та професійних здібностей, потенційні мігранти розраховують можливий дохід в кожному регіоні, включаючи і країну проживання, вираховуючи потенційні витрати, пов'язані з переїздом та життям, і приймають рішення змінити країну та місце роботи на користь того регіону чи міста, де фінансові переваги більші. Ця теорія бере до уваги такі елементи як: вік, освіту, професійні здібності та стать.

Згідно з теорією людського капіталу, вірогідність міграції зменшується з віком, відображаючи менший очікуваний вигравш від переїзду людей старшого покоління. Як показують дослідження, молодь більш схильна до міграції, на відміну від старшого покоління, що, зазвичай, залишається дома та дбає про сім'ю.

Мігранти з вищою освітою проявляють більшу схильність до міграції, так як вища освіта мінімізує ризики від неї, завдяки набутим вмінням збирати та обробляти інформацію. Ризики та витрати від переїзду, скоріше всього, будуть зростати з відстанню, так як інформація про умови на ринках праці

буде кращою та об'єктивнішою в країнах, що знаходяться на невеликих відстанях. Також, прийнято вважати, що у молоді більше шансів знайти роботу, так як вони готові працювати за меншу заробітну платню, а у старшого покоління, загалом, менше економічних стимулів для міграції.

9. Теорія соціальних мереж (Network theory). Ця теорія на мікрорівні намагається пояснити, як зв'язки між учасниками впливають на рішення мігрувати в іншу країну, часто поєднуючи окремих мігрантів з їхніми сім'ями, робочими місцями до та після зміни місця проживання.

Обмін інформацією та побудова міцних стосунків – є основою, на якій будується міграційна мережа. Зазвичай, мігранти майже нічого не знають про наявність вільних робочих місць в країнах призначення, або про рівень заробітної плати. Натомість, вони володіють інформацією стосовно конкретного робочого місця, і ця інформація сприймається як реальна можливість та основний стимул (Сассен 1995 р.). Завдяки соціальній мережі у формі контактів з друзями, сім'єю та роботодавцями, іммігранти отримуть та акумулюють соціальний капітал, що мінімізує ризики, пов'язані із переїздом.

Важливим моментом також, є міжособистісні зв'язки, що поєднують колишніх, теперішніх, потенційних мігрантів та корінне населення в країні призначення [4, с.73]. Часто зустрічається ситуація, коли спільноти колишніх мігрантів допомагають своїм співвітчизникам знайти роботу, а також пристосуватись до нових умов життя.

10. Теорія сукупної причинової зумовленості (Cumulative Causation of Migration). Ця теорія наголошує на тому, що соціальний капітал з часом накоплюється та на довгий час забезпечує міжнародну міграцію. В той час, як перші мігранти несуть за собою всі пов'язані з цим процесом затрати, інформація та допомога, яку вони потім надають, поступово мінімізує затрати для їхніх друзів або родичів, що також вирішили змінити місце проживання. Кожний новий мігрант розширює цю мережу, завдяки соціальним зв'язкам. Потенційні мігранти використовують родинні чи сімейні зв'язки, щоб отримати допомогу у працевлаштуванні в новій країні, що викликає появу

ланцюгової міграції, яку ця теорія в основному і розглядає. Причинність міграції стає кумулятивною, тим самим збільшуючи її ймовірність. Як тільки така мережа збільшується, кількість потенційних мігрантів скорочується, так само як і рівень міграції.

11. Теорія відносної відмінності (Relative Inequality Theory of Migration). Економіст Борджа (1987 р.), в рамках цієї теорії, групував мігрантів, розділяючи їх на “позитивних” та “негативних”. В залежності від відносної відмінності країн, що відправляють та отримують робочу силу, деякі мігранти більш кваліфіковані та мотивовані, ніж корінне населення, це стосується і населення США (“позитивна” група мігрантів), в той час як інші – менш кваліфіковані або мотивовані (“негативна” група). Мігрантів з розвинених країн (перша група) приваблює не різниця в оплаті праці, а можливість отримати кращий соціальний статус в новій країні, зокрема, в США. Вони сподіваються, що отримають вищу позицію в соціальній ієрархії та доб’ються більших результатів в кар’єрному зростанні в США. Іншими словами, категорія працівників, що характеризується гарною освітою, професійними навичками та досвідом, очікують досягти більшого успіху завдяки міграції. Стосовно другої групи, економічна нерівність в Мексиці більша ніж в США, тому ті, хто ледве зводить кінці з кінцями в Мексиці, переїхавши, можуть покращити своє життя, якраз вони – мігранти, що характеризуються нижчою кваліфікацією та гіршою освітою – відносяться до згаданої другої групи.

Передумовою цієї теорії є порівняння нерівності в межах однієї країни, а не групи країн. Значна різниця в оплаті праці, сильні структурні фактори відштовхування та притягування вказують на відмінності між країнами. Враховуючи ці умови, відмінність в межах однієї країни не є такою важливою. Ця теорія пояснює, чому емігранти з розвинених європейських країн або Канади переїжджають до Америки.

Вчені Гільєрміна Джасо та Марк Розенцвейг (1990 р.) стверджують, що лише мігранти з “позитивної” групи, можуть дозволити собі нести витрати,

пов'язані з переїздом, так як вони більш мотивовані та впевнені у своїй кваліфікації [7, с. 18].

12. Концепція мобільного переходу. На макрорівні альтернативою статичному підходу, характерному для неокласичної теорії і структурно-історичній концепції, стала концепція мобільного переходу, розробленою В. Зелінським. Зелінський уточнює і розвиває теорію демографічного переходу, включаючи в нього, крім змін у рівнях народжуваності і смертності, також динаміку територіальної мобільності населення. Згідно з концепцією, кожному демографічному переходу притаманні певні форми мобільності населення. Саме послідовну зміну цих форм він назвав мобільним переходом. Таким чином, по мірі модернізації суспільства, не просто зростає загальна мобільність населення, але характер міграційних процесів змінюється в залежності від проходження фаз переходу.

Новаторський підхід Зелінського полягав насамперед у тому, що він відчув роль глобалізації в видозмінах міжнародної міграції та розглянув міграційні процеси в їх структурній динаміці і в зв'язку з іншими динамічними процесами, як демографічними, так і соціально-економічними: економічним зростанням, розвитком транспорту, формуванням нових каналів передачі інформації, збільшенням (або скороченням) економічних можливостей, зростанням добробуту населення як умовою формування міграційних намірів. Запропонована ним модель має чітко виражений просторово-часовий характер (Іонцев 1999). Концепція мобільного переходу стала методологічною основою для багатьох більш пізніх досліджень взаємозв'язку міграції та соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації [2, с. 47].

13. Синтетична теорія міжнародної міграції. Це одна з найновіших теорій, що була сформована Міжнародним союзом наукових досліджень в сфері народонаселення (IUSSP). Перед ним стояла ціль проаналізувати існуючі міграційні теорії, щоб визначити сфери протиріч, взаємодоповнень, та часткових співпадінь, а також встановити цінність різноманітних існуючих

теоретичних підходів. Ця група основувала свій аналіз на шести теоріях: неокласичній теорії, новій економічній теорії трудової міграції, дуальній теорії ринку робочої сили, теорії світових систем, теорії суспільного капіталу та теорії сукупної причинової зумовленості. Вони оцінювали кожний теоретичний підхід на фоні емпіричних досліджень, що базуються на світових міжнародних міграційних системах та розробили синтетичне (об'єднане) пояснення виникнення та існування міжнародної міграції на початку нового століття.

Згідно з цією теорією, міжнародна міграція виникає в ході соціальної, економічної і політичної трансформації, яка супроводжується поширенням капіталістичних ринкових відносин на доринкові та неринкові суспільства (як впливає з гіпотези теорії світових систем) [10].

У контексті глобалізації економіки перехід до ринку і капіталоінтенсивних методів виробництва в селянських або командно-адміністративних економіках, руйнує сформовані соціальні та економічні зв'язки, і призводить до широкомасштабного витіснення людей зі звичного способу життя, створюючи мобільні групи населення, які активно шукають нові шляхи досягнення економічного добробуту. Дослідження показують, що мігранти прибувають зовсім не з бідних ізольованих місць, які відірвані від світових ринків, а з тих регіонів і країн, які переживають етап швидких змін, внаслідок їх включення в глобальну торговельну, інформаційну та виробничу мережу. Можна зробити висновок, що міжнародна міграція не є результатом недостатнього ринкового розвитку, а навпаки – є результатом розвитку самих ринків.

Висновки. Можна сказати з упевненістю, що теорії міжнародної міграції підпадають під область міждисциплінарності. Достовірні пояснення міграційних процесів не можливо отримати залишаючись в рамках однієї наукової дисципліни, фокусуючись на одному структурному рівні та компоненті процесу. Вирішення вимагає використання диференційованих синергетичних теорій, що включають різноманітні припущення та сценарії

розвитку. Бажана багатовимірною теорія повинна концептуально поєднувати структуру та процеси тих країн, що приймають, відправляють робочу силу, та посередників, що беруть в цьому не останню участь.

Причинами міграції виступають різні фактори. Звичайно, змінюючи місце проживання, мігранти очікують на покращення свого матеріального благополуччя. В практичному плані, мігранти, співставляють потенційні витрати, пов'язані з переїздом, пошуком роботи, адаптацією до нових життєвих реалій з очікуваними вигодами.

На противагу розповсюдженій думці, міжнародна міграція не є результатом чи наслідком відсутності економічного зростання в регіоні, а навпаки – результатом самого розвитку.

Імміграція виступає як природний наслідок більш широких процесів соціальної, політичної, економічної інтеграції. Економічні зв'язки відображають розвиток відносин в сфері торгівлі та інвестицій. Політичні зв'язки формуються на основі офіційних договорів, колоніальних відносин та військової співпраці. Соціальні зв'язки можуть бути наслідками будь-яких інституційних заходів, що сприяють формуванню стійких, регулярних контактів.

Іммігранти, що в'їжджають в розвинену країну, зазвичай відповідають сильному і стійкому попиту, який вбудований в структуру постіндустріальних економік, завдяки зрушенням в технології виробництва, формуванню державної ідеології, спрямованої на зростання благополуччя, і поширенню ринкових відносин на більш широкі соціальні структури.

Ринки праці в розвинених країнах стають все більш сегментованими на первинний сектор, що представляє «хороші» робочі місця, привабливі для національних кадрів, і вторинний сектор, який представляє погано оплачувані, «погані» робочі місця, яких національні кадри уникають. Для заповнення останніх роботодавці звертаються до іммігрантів.

Список використаних джерел

1. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: теорія: підручник / Філіпенко А. С. // – 2008. – 408 с.
2. Ивахнюк И. В. Развитие миграционной теории в условиях глобализации / Ивахнюк И. В. // – Век глобализации. – 1/2015. – 36-51.
3. Akm Ahsan Ullah. Rationalizing Migration Decisions: Labour Migrants in East and South-East Asia [Електронний ресурс] / Akm Ahsan Ullah // – 2010. Режим доступа:
<https://books.google.com.ua/books?id=WQDtCwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
4. Caroline B. Brettell. Migration Theory: Talking Across Disciplines [Електронний ресурс] / Caroline B. Brettell, James F. Holfield // – 2015. – Режим доступа:
<https://books.google.com.ua/books?id=wERHBAAAQBAJ&pg=PA69&dq=neoclassical+economic+theory+of+international+migration&hl>
5. Caselli G. Demography. Analysis and Synthesis: a treatise in population [Електронний ресурс] / Caselli G., Vallin J., Wunsch G. // – 2006. – Режим доступа:
<https://books.google.com.ua/books?id=nmgNXoiAiU4C&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
6. Danilova E. Multi-faced Transformations: challenges and studies [Електронний ресурс] / Danilova E., Makarovic M., Zubkovych A. // – 2015. – Режим доступа:
<https://books.google.com.ua/books?id=cybXCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
7. Lingxin Hao. Color lines, country lines: Race, Immigration and Wealth Stratification in America [Електронний ресурс] / Lingxin Hao // – 2007. Режим доступа:
<https://books.google.com.ua/books?id=ueyFAwAAQBAJ&printsec=front>

cover&hl=ru#v=onepage&q&f=false

8. Mihaela Robila. Eastern European Immigrant Families [Электронный ресурс] / Mihaela Robila // – 2010. Режим доступа: <https://books.google.com.ua/books?id=5yxLw9cFhkAC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>

9. Roel Peter Wilhelmina Jennissen. Macro-economic determinants of international migration in Europe [Электронный ресурс] / Roel Peter Wilhelmina Jennissen // – 2004. – Режим доступа:

<https://books.google.com.ua/books?id=SscoZl-Urj0C&pg>

10. World in the mirror of International Migration [Электронный ресурс] / Scientific Series: International Migration of Populations: Russia and the Contemporary World // – 2002. – Vol. 10. – Режим доступа:

http://demostudy.econ.msu.ru/books/volume%2010_eng-1.pdf

11. Causes of International Migration: proceedings of a workshop, Luxembourg, 1994 [Электронный ресурс] / Eurostat. – Режим доступа:

https://books.google.com.ua/books?id=NvR92C_aRo4C&pg=PA96&dq=neoclassical+economic+theory+of+international+migration&hl=ru&sa#v